

DEĞER YÖNELİMLERİ KAVRAMININ TUTUM VE KÜLTÜR TUTUM BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

INVESTIGATION OF THE VALUE ORIENTATIONS CONCEPT IN THE CONTEXT OF ATTITUDES AND CULTURAL ATTITUDES

Ömer Faruk ÇİMEN

Uzman Psikolojik Danışman, Milli Eğitim Bakanlığı, Türkiye

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8066-2121>

omercimen1299@gmail.com

Received: July 19, 2023

Accepted: September 24, 2023

Published: December 31, 2022

Suggested Citation:

Çimen, Ö. F. (2023). Değer yönelimleri kavramının tutum ve kültür tutum bağlamında incelenmesi. *International Journal of Su-Ay Development Association (IJOSDA)*, 2(2), 45-54.

Copyright © 2023 by author(s). This is an open access article under the [CC BY 4.0 license](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Öz

Bu çalışmada, değer kavramı, tutumlar, kültür bağlamında incelenecektir. Değerler tutumlara göre daha merkezdedir. Değerler bu yönü bireyin davranışlarını ve tutumlarını belirleyen bir yapıya sahiptir. Bir toplumda iyi ve kötünün ne olduğu, olması gereken düşünce ve davranış biçimleri değerler çerçevesinde şekillenir. Değerler doğumdan ölüme kadar geçen sürede dünyayı algılayışımızdan iş hayatımıza kadar birçok alanın temel taşlarındandır. Değerler ilgili toplumun kimliğini yansıtmaktadır. Toplumun varlığını sürdürebilmesi için geçmişteki değerleri günümüze aktarması, sahip olduğu değerleri gözeterik işlevini kaybetmiş değerlerin yerine yenisi koyması, mevcut değerlerini gelecek nesillere aktarmasıyla gerçekleşebilmektedir. İnsanın yaşamını şekillendiren ana ilkeler olarak tanımlanan değerler, bilişsel süreçleri etkileyen yegâne etmenlerden olup bireysel ve sosyal olan etkileşimlerde kilit rol oynamaktadır. İnsan biyolojik, psikolojik ve sosyal yapısıyla kişisel algılayışıyla dünyaya anlam yükler, algılar ve tanım yapar. İnsanın bu algılayışına şekil veren, insanın bu algılayışını çevresindeki diğer insanların algılayışından ayıran etmen değerlerdir. Bireylerin ait oldukları toplumda hayatları idame ettirmelerinde değerler büyük öneme sahiptir.

Anahtar Terimler: Değer yönelimleri, Tutum, Kültür.

Abstract

In this study, the concept of value will be examined in the context of attitudes and culture. Values are more central than attitudes. Values, this aspect, have a structure that determines the behaviors and attitudes of the individual. What is good and bad in a society, the forms of thought and behavior that should be shaped within the framework of values. Values are the cornerstones of many areas, from our perception of the world from birth to death, to our business life. Values reflect the identity of the relevant society. In order for the society to survive, it is possible to transfer the values from the past to the present, to replace the value that has lost its function by considering the values it has, and to transfer the existing values to the future generations. Values, defined as the main principles that shape human life, are the only factors affecting cognitive processes and play a key role in individual and social interactions. Humans give meaning to the world, perceive and define it with their biological, psychological and social structure and personal perception. The factor that shapes this perception of man and distinguishes it from the perception of other people around him is values. Values are of great importance for individuals to maintain their lives in the society they belong to.

Keywords: Value orientations, Attitude, Culture.

GİRİŞ

Bireyin sosyal hayatında yaşadığı olaylar ve olgular karşısında davranışını yönlendiren, davranışa yön verirken, değer yargılarını karar vermek için kullanan, olay ve olguların değerlendirmesi yapılırken tutumlar, değerlerden etkilenecek bireyin duygu, düşünce ve eylemlerinin olumlu ya da olumsuz olmasını sağlayan en etkili tepki verme yöntemidir. Değerler ve tutumlar yakın ilişki içindedirler. Çünkü Davranışlarla alakalı problemlerin çözülmesinde olaylara karşı tutumlarımız etkilidir. Bu tutumların meydana gelmesine neden olan durumda bireyin kazanmış olduğu ya da sahip olduğu değerlerdir. Tutumların davranışa dönüşürken bilişsel, duyuşsal ve davranışsal etkiler görülmektedir (Balcı, 2008). Değerler tutumlara göre daha merkezdedir. Değerler bu yönü bireyin davranışlarını ve

tutumlarını belirleyen bir yapıya sahiptir (Demirhan İşcan, 2007). Bir toplumda iyi ve kötünün ne olduğu, olması gereken düşünce ve davranış biçimleri değerler çerçevesinde şekillenir. Değerlerin bu yönü toplumsal kontrolün sağlanması ve ödül verme mekanizması olarak çalışır (Özensel, 2003). Her topluma ait bir kültür olduğu gibi, her toplumun bir değeri de vardır. Bazı değerler toplumlar arasında farklılıklar gösterirken, bazı değerler çoğu toplum tarafından ortak olarak benimsenmiş olabilir (Aydın, 2011). Değerler toplumun ayakta durmasını sağlayan direk görevi görür ve bireylerin tutundukları dal mahiyetindedirler. Bir toplumun yapısı hakkında bilgi edinmek için toplumun kurumlarının, toplumsal süreçlerin ve toplum içindeki rollerin ne anlama geldiğinin bilinmesi gerekmektedir. Değerler aracılığıyla bunlar anlam kazanırlar. Bundan dolayı toplumların yapıları anlaşılmalı çalışılırken öncelikle o toplumun değer yargılarının göz önüne alınması gerekir. Bundan dolayıdır ki sosyoloji bilimi değerlerin araştırılmasına büyük önem vermektedir (Özensel, 2003). Bir topluluğun sosyal ilişkilerinin bütünü toplumsal yaşamı oluşturmaktadır. Toplumsal yaşamın sürdürülebilmesi için insanlar her birey tarafından benimsenmiş davranışlar oluşturup o topluma ait belirlenmiş özel bir yapı oluştururlar. Birey üyesi olduğu topluma uyum sağlamak mecburiyetindedir. Toplumsal yaşam, bireyin toplum tarafından belirlenmiş kurallara uymasıyla gerçekleşir. Bireyin topluma uyum sağlaması, toplumdaki diğer bireylerle olumlu ilişkiler gerçekleştirmesi bir takım değerler ve normlarla mümkün olmaktadır (Ünal, 1981). Değerler bireyin davranışlarının tutarlı olması, o davranışların yönlendirilmesi, kişiliğinin ve karakterinin şekillenmesine yardımcı olan kurallardır. Kısaca bireyin davranışlarını tercih ettiği değerler belirler (Aydın, 2005).

Kültür ve Değerler ilişkisi

İnsanın yaşamını şekillendiren ana ilkeler olarak tanımlanan değerler, bilişsel süreçleri etkileyen yegâne etmenlerden olup bireysel ve sosyal olan etkileşimlerde kilit rol oynamaktadır. İnsan biyolojik, psikolojik ve sosyal yapısıyla kişisel algılayışıyla dünyaya anlam yükler, algılar ve tanım yapar. İnsanın bu algılayışına şekil veren, insanın bu algılayışını çevresindeki diğer insanların algılayışından ayıran etmen değerlerdir (Çalışkur, 2008). Değerler, kültürler için önemli niteliktedir. Çünkü insanların neyi nasıl seçecekleri ve sosyal yapıyı ne şekilde değiştirip geliştirdiklerini etkilemektedir. Kültür ve değerler birbiriyle ilişkilidir. Kültür ve küreselleşme arasında da etkileşim mevcuttur. Küreselleşme ile değerlerde değişimler meydana gelmiş, toplumsal değişimlerde olmuştur. Geleneksel değerlerden olan *hoşgörü, güven, sevgi* küreselleşmenin etkisiyle değişmekte ya da ortadan kaybolmaktadır. Küreselleşme ile beraber değerlerin anlamları ve nitelikleri de değişime uğramıştır. Küreselleşme ile geleneksel değerlerin yerine *demokrasi, girişimcilik, rekabet ve toplam kalite* gibi yeni değerler oluşmuştur (Gül, 2013). Değişen dünya koşullarıyla genç nesil farklı kültürlerden etkilenmiştir. Ayrıca televizyon programları ve sosyal medya genç nesil üzerinde olumsuz bir etki bırakmış, bireylerin yoğun olan çalışma yaşamları, ikiye ayrılmış ailelerin sayısındaki artış, ekonomik sorunlar gibi pek çok sebepten dolayı anne babalar çocuklarının *serbest zaman* aktivitelerini denetleyemez hale gelmişlerdir. Bu nedenle milli, ahlaki ve dinsel değerlerin genç nesle aktarılmasında sorunlar yaşanmış bu durumdan dolayı toplumun devamının sağlanması zorlaşmıştır (Uyar, 2007; Ayan'dan, 2016). Rokeach ise değerler ile ilgili bir tanımlama yapabilmek için bir takım hipotezlerin göz önünde bulundurulmasının gerekli olduğunu ileri sürmüştür. Bu hipotezler; a) Bireyde mevcut olan temel değerlerin sayısı fazla değildir, b) ortak değerlere sahip olan bireylerin bu değerleri tatbik etme sıklığı farklıdır, c) değerlerin belirli bir düzeni vardır ve bu düzen değer sistemini oluşturur, d) bireyde var olan değerler ait olduğu kültürün, kuruluşların ve beraber yaşadığı insanların eseridir, e) toplum bilimlerinin inceledikleri neredeyse her konuda değerlerin önemi ön plana çıkmaktadır. Sosyal bilimler alanında değerler konusunu ele alan çalışmalara son yıllarda daha fazla rastlanılmaktadır (Çimen & Serin, 2021).

Rokeach (1973) değerlerin tamamen sabit ve tamamen değişen bir yapısının olmadığını vurgulamaktadır. Değerler tamamen sabit olsaydı bireyin kişisel ve sosyal çevresi kesinlikle değişmezdi, eğer değerler tamamen değişen olsaydı bireyin kişilik yapısının sürekliliği olamazdı. Değerlerin nitelik olarak devam edebilmesi bireyin temelde daha önce öğrendiklerine ve mevcut olan diğer değerlerden kesin olarak ayrışmasına bağlı olmaktadır. Birey değerinin devamlılığı sürekli

arzulanmaktadır, fakat daha önce öğrenilen her bilginin doğru olamayacağı göz önünde bulundurulursa; dürüstlüğün az olması ya da dünyadaki barış için daha az çabalamak gibi. Buna rağmen kesin olarak diğer değerlerden ayrılan değerler için daha kalıcı bir süreklilik ve durağanlık söz konusudur (Çalışkur & Aslan, 2013). İnsan yaşamı''iyi-kötü, doğru-yanlış, güzel-çirkin, sevap-günah'' gibi yorumlama biçimleriyle anlam kazanmaktadır. Hislerimiz ve anlama, kavrama yetimizle hakikatlere ulaşırız. İkili ilişkilerimizde ve çevreyle kurduğumuz etkileşim ağında değerlerin keşfini sağlar ve bu değerler vasıtasıyla benliğimizin varoluşumuzun farkına varırız. Değerler doğumdan ölüme kadar geçen sürede dünyayı algılayışımızdan iş hayatımıza kadar birçok alanın temel taşlarındandır. Değerler insanların büyük bir kısmı tarafından kabul edilmiş ve paylaşılmış, hemfikir olunmuş ölçülerdir. Davranışların yönünü tayin eden, kılavuzluk yapan öğretici ve kurallardır. Birey, sahip olduğu değerler tarafından şekillenen fikirler aracılığıyla dünyayı idrak etmeye ve yaşadığı çevrede olup biteni anlamlandırma çabasıdadır (Hökelekli, 2010). İnsanların topluluk halinde yaşadıkları her ortamda kaideler ve değerler vardır. Toplum tarafından benimsenen değerler her toplumda farklı olduğu gibi zamanla bir takım değişikliklere maruz kalabilirler (Hökelekli, 2010). Bireylerin eylemlerinin dayanak noktası değerlerdir. Değerler ve eylemler birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Kısaca eylemlerin anlamlarını öğrenmek, gerçekleşen bir olayın kaynağına inmek, olay gerçekleşirken bireyin eylem ve tavırlarını anlamlandırmak için yol gösterme özelliği olan değerlerin belirlenmesi ve anlaşılması gerekmektedir (Okumuş, 2010).

Kavram Olarak Değer

Değerler bireyin toplum tarafından benimsenmesine ve toplum içinde dayanışmanın oluşmasına yarayan kavramları içerir (Aktürk, 2012). Değer kavramının farklı bilimsel disiplin alanlarında çalışanlar tarafından birçok tanımı yapılmıştır (Dilmaç, 2007). Allport, bireyin tercih ettiği davranış ile ilgili düşüncesi ve benliği ile bağlantılı olan algılamaların manası şeklinde tanımlamıştır (Allport, 1968; Mehmedoğlu'ndan, 2006). Erdem (2003) değeri, belirli bir durumu alternatifleriyle değiştirme eğilimi olarak tanımlamıştır. Aktepe ve Yel (2009) değer kavramını '' hayata bakış ve amaçlarımızı belirleyen, aldığımız kararları etkileyen, inançlarımızı yansıtan ve prensiplerimizi oluşturan bir tercih'' biçiminde tanımlamışlardır. Değerlerle ilgili birçok araştırma yapan Schwartz ve Bilsky'nin tanımlamaları işe şöyledir (Schwartz & Bilsky, 1994; Akt; Yalman, 2009);

1-Değerler, inançlardır. Ancak tümüyle nesnel, duygulardan arındırılmış fikir niteliği taşımazlar; etkinlik kazandıklarında duygularla iç içe geçerler.

2- Değerler, bireyin amaçlarıyla ve bu amaçlara ulaşmada etkili olan davranış biçimleriyle ilişkilidirler.

3- Değerler, özgül eylem ve durumların üzerindedirler.

4- Değerler, davranışların, insanların ve olayların seçilmesini ya da değişimini yönlendiren standartlar olarak işlev görürler

5- Değerler, taşıdıkları öneme göre kendi aralarında sıralanırlar. Sıralanmış bir değerler kümesi, değer önceliklerini belirleyen bir sistem oluşturur. Kültürler ve bireyler sergiledikleri değer önceliklerini belirleyen bir sistem oluşturur.

6- Kültürler ve bireyler, sergiledikleri değer öncelikleri sistemleriyle Betimlenebilirler.

7- Değerler değişime açık yapılardır. Zaman içinde ortaya çıkan gereksinimleri karşılamak için değer önceliklerinde değişiklikler olabilir.

Farklı Bilimsel Yaklaşımlara Göre Değer

Psikoloji ve Değer; Psikoloji bilimi değeri, felsefe biliminden farklı açıklamaktadır. Psikoloji bilimine göre değer önemi nesnel esaslarla ilgili değil, bireyin davranışlarına rehberlik ederken izlediği yolu ifade eder. Psikoloji bilimi değer kavramını inanç olarak ele alır (Güngör,1993; Dilmaç'dan, 2007). Çalışkur (2008)''bir faaliyetteki değerlendirmeleri, yargılamaları ve kararları kapsayacak şekilde

arzulanen şeyler” biçiminde tanımlamıştır. Değerler davranışın yönünü belirleyen ve davranışa etki eden etmen konumundadır. Davranışlar, değerler sayesinde başka davranışların yeri almakta ve bireyin benimsediği ya da benimsemediği davranış örüntüleri meydana gelmektedir (Dilmaç, 2007). Değer kavramı psikoloji alanınca incelenmiş olup, bireylerin toplumsal ve bireysel hayatlarında pek çok işleve sahip olduğu, bireylerin hayatı algılayış biçimlerini etkilediği, hayattaki genel ve özel alanlara rehberlik ettiği, toplumsal ve ikili ilişkileri düzenleme konusunda etkin rol aldığı belirtilmektedir. ”bir faaliyetteki değerlendirmeleri, yargulamaları ve kararları kapsayacak şekilde arzulanen şeyler”(Çalışkur, 2008).

Sosyoloji ve Değer; Değerler bireyin yaşadığı toplumun sosyal ve kültürel unsurlarının anlamlı ve kıymetli olması açısından oldukça önemlidir. Bu bakımdan toplumun üyelerinin davranış boyutları sosyoloji biliminin çalışmalarının dayanak noktasını oluşturur. Barındığı toplumun kültürel yapısını yansıtmayan bütün yaklaşımlar, birlikte yaşadıkları toplumsal olayları ve süreçleri açıklama konusunda etkisiz kalırlar. (Weber, 1985; Özensel’den, 2003). Felsefe ve Değer; Özellikle 19.yüzyılın ortalarında etik biliminin varlık biliminden ayrılmasıyla beraber belirgin bir şekilde değerlerden bahsedilmeye başlanması tesadüf değildir. Var olan her değer olgulara, normlara, fikirlere, gerçeklere, ideolojilere dönüştürülmüştür. Filozoflar insan onurunun ve var oluşunun manasının temelindeki gerçekliklerde değerlerin boyutunu sorgulama sürecine girmişlerdir. Dolayısıyla “değerler doktrin” olarak adlandırdıkları bir sistem geliştirmişlerdir. Değerlerin hem teorik hem de pratik yönleri vardır ve devamlılığa sahiptirler. Değerler şüphesiz natüralizmin açıkladığı gibi bir varlık düzenine bağımlı değillerdir (Tillich, 1960; Çınar’dan, 2006).Değerlerle ilgili ahlaki, dini, estetiksel vb. değişik tiplerin var olduğundan bahsetmek mümkündür. Fakat içerikleri farklı olsa da değerlerin bireyler tarafından üretilen ürün oldukları, bireyler tarafından gerçekleşen ortak özelliklerinin olduğu kaçınılmaz bir gerçektir (Günay, 2003; Akt: Dilmaç, 2007).

Değerlerin Sınıflandırılması

Değerlerle ilgili bir çok sınıflama yapılmıştır. Bu sınıflamalar arasında en kabul gören ve bilinenleri; Nelson, Rokeach, Spranger ve Schwartz’ın yapmış oldukları sınıflamalardır (Yazıcı, 2006). Nelson Değer Sınıflaması: Nelson değerleri ”bireysel, grup ve sosyal ” olmak üzere üçe ayırmıştır (Yazıcı, 2006):

Tablo 1. Nelson’a Göre Değerlerin Sınıflandırılması

Değer Türü	Açıklaması
Bireysel Değerler	Bireylerin kişisel tercihleriyle ilgili olan değerlerdir (Michaelis,1988; Yazıcı’dan, 2006).
Sosyal Değerler	Bireyin sosyal yapı içerisinde varlığını sürdürmesine yarayan değerlerdir (Michaelis,1988; Yazıcı’dan, 2006).
Grup Değerleri	Belirli bir gruba ait üyelerin ortak değerleridir. Bu bir aile, politik yada dini grup olabilir (Naylor ve Diem,1987; Yazıcı’dan,2006).

Akt. (Yazıcı, 2006)

Spranger Değer Sınıflaması; Spranger, değeri altı farklı grupta kategorize etmiştir. Bunlar estetikle ilgili değerler, bilimle ilgili değerler, siyasetle ilgili değerler, sosyal ve din ile ilgili değerlerdir. Tablo 2 (Akbaş, 2004).

Tablo 2. Spranger’e Göre Değerlerin Sınıflandırılması

Değer Türü	Açıklaması
Bilimsel Değer	Birey gerçek olana, bilgiye, akıl yürütmeye ve eleştirel yaklaşıma önem verir. Bilimsel değerleri olan insan deneysel, eleştiren ve entelektüel bir yapıya sahiptir.
Ekonomik Değer	Faydalı ve kullanışlı olana önem verir. Ekonomik değerlerin yaşamda önem arz etmesi gerektiği belirtilir.

Estetik Değer	Simetri, ahenk ve form önemlidir. İnsan için hayat hadiselerin çeşitliliğidir. Sanat toplum için zorunludur.
Sosyal Değer	Başka insanları sevmek, onlara yardımcı olmak ve sadece kendi çıkarlarını düşünmemek esaslarına dayanır. Değerlerin en yükseği insan sevgisidir. Bu insan sevgisini diğer insanlara sunar. Bencil değildir aksine nazik ve sempatik bir yapısı vardır.
Politik Değer	Her şeyin üstünde bireysel güç, etki ve ün vardır. Temelde güçle ilgilidir.
Dini Değer	Evreni bir bütün olarak kabul eder ve kendisini evrenin bütünlüğüne bağlar. Dini için dünyayla ilgili zevklerden vazgeçer (Akbaş,2004).

Kaynakça: Akbaş (2004)

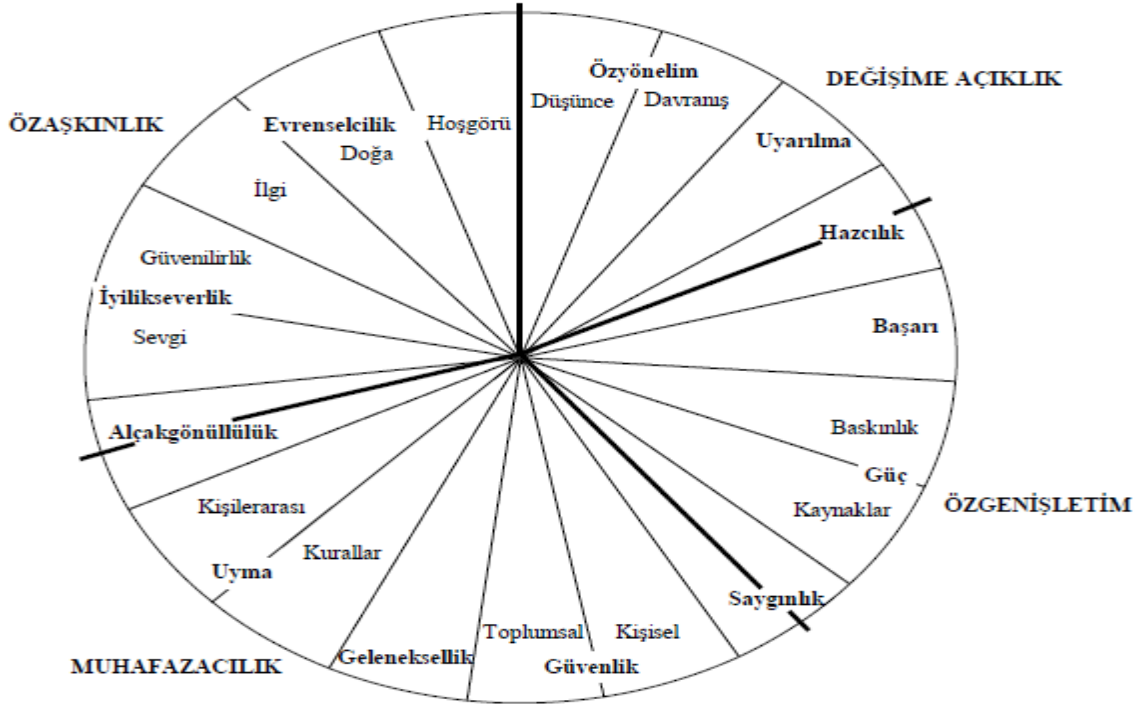
Rokeach Değer Sınıflaması: Değerler hem bireyin davranışlarını düzenleyen hem de diğer bireylerin davranışlarını değerlendiren bir mekanizmadır. *Amaç* değerler bireyin istediği, gaye edindiği değerlerdir, *araç* değerlere göre soyut, evrensel ve az değişime uğrayan bir yapıya sahiptir (Sesli, 2014). Rokeach'a göre amaç değerler hayatın anlamına ve gayesine hizmet eder, araç değerler ise eylemlerin iyi mi yoksa kötümü olduğuyula ilgilidir (Ağırkan, 2017). Rokeach'un sınıflamasında her iki değer grubunda da 18 tane değer bulunmaktadır (Rokeach, 1973; Akbaş'dan, 2004).

Tablo 3. Rokeach'a Göre Değer Sınıflaması

Amaç Değerler	Araç Değerler
Ailenin güvenliğini sağlama	Bağımsız olmak
Barışın olduğu bir dünyada yaşama	Affedici olmak
Başarılı olmak	Cesaretli olmak
Bilge olma	Dürüst olmak
Din açısından olgun olmak	Aydın olmak
Denk olmak	Bağnaz olmamak
Samimi dostluk kurma	Azimli olmak
Güzelliklerle dolu bir dünya	İtaat etmek
Coşkulu bir yaşama sahip olmak	Kontrolün kendisinde olması
Vicdanın rahat olması	Centilmen olmak
Özüne saygılı olmak	Kendini kontrol edebilme
Mutlu olmak	Mantıksal olmak
Samimi dostluk	Sevinçli olmak
Özgür olma	Şefkatli olmak
Dingin bir yaşam idame ettirme	Mesuliyet sahibi olmak
Toplum tarafından benimsenme	Pak olmak
Milli emniyet	Yardımcı olmayı sevmek
Haz	Üretken olmak

Kaynakça: Akbaş (2004).

Schwartz Değer Sınıflaması; Schwartz'a göre bireyin kendisi de dâhil diğer bireyleri ve davranışları değerlendirmek ve seçmek için kullanılan bir ölçüt olarak tanımlamıştır (Özensel, 2003). Schwartz yaptığı çalışmalar neticesinde; öncelikli değer bireyin davranışlarını nasıl etkiler? Öncelikli değer bireyin tercih edeceği davranışı nasıl etkiler?, Değer öncelikleri uluslara ve kültürlere göre farklı mıdır? Sorularına cevap bulmaya çalışmıştır (Özensel, 2003). Schwartz bireylerin değer yönelimlerinin yapısını ve içerikleri araştırmak amacıyla Türkiye'de dâhil 60 tan fazla ülkede çalışmalar yapmış ve bir teori geliştirmiştir. Schwartz'a göre bireysel değerler ile kültürel değerleri birbirinden ayıran en büyük fark güdüsel olarak bir amacın olmasıdır (Kuşdil & Kağıtçıbaşı, 2000). Schwartz vd. (2012) Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 10 ülkede yaptıkları çalışmalar neticesinde değer çemberinde değişiklikler yapıp yeniden düzenlemişlerdir. Bu düzenlemeler neticesinde 19 değer tipi belirlemişlerdir. Birbirine uyum içinde olanlar değerler yakın, birbirine zıt olanlar değerler uzak, birbiriyle ilişkisi olmayan değerler ise ters alandırlar(Schwartz vd., 2012; Ağırkan'dan,2017).

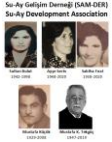

Şekil 1. Schwartz Değer Çemberi (Ağırkan, 2017)

Schwartz değer çemberindeki 19 değer tipi temelde iki çatışma ekseninde yer almaktadır. “Özgenişletim, özaşkinlık” birinci çatışma ekseninde, “değişime açıklık ve muhafazacılık” ikinci çatışma eksenini meydana getirir. “Saygınlık, alçak gönüllülük ve hazcılık” değer tipleri kendilerinden önce ve kendilerinden sonraki iki boyuta da güdüsel olarak benzerlik gösterirler. Değer tipleri sıralanışlarına göre isimleri, temsil ettikleri boyut ve kavram olarak anlamları Tablo 4’te gösterilmiştir (Demirutku & Tekinay, 2016).

Tablo 4. Schwartz Değer Boyutları, Değerler ve Anlamları

Değer Boyutu	Değer Tipi	Kavramsal Anlam
Özgenişletim	Saygınlık	Toplum içindeki imajın devam etmesi ve aşağılanmaktan kaçınma sonucunda elde edilen emniyet ve kuvvet
	Efor-Kaynak	Topluma ait kaynakların ve maddiyatla elde edilen kaynakları kullanarak sahip olunan güç
	Efor-Baskın olma	İnsanlar üzerinde denetim kurarak kazanılan güç
	Muvaffakiyet	Toplumun belirlediği standartlara göre başarılı olma
Değişime Açıklık	Hazcılık	Zevk ve duyularla elde edilen doyum
	Uyarılma	Heyecanlı olma ve yeni olan ile farklı olanı arama
	Özyönelim-Davranış	Kişinin eylemlerine kendisinin karar vermesi hürriyeti
Özaşkinlık	Özyönelim-Düşünce	Kişinin sahip olduğu düşünce ve becerileri iletme hürriyeti
	Evrenselci olma-Tolerans	Kişinin kendi gibi olmayana kabul etmesi ve anlayışlı olması
	Evrenselci olma-Tabiat	Tabiat karşı zararların engellenmesi
	Evrenselci olma-Alaka	Eşitlikçi, adalet ve kişilerin muhafaza edilmesine bağlı kalma

İyilik yapmayı sevmek Güvenilirlik	Kişinin kendisini gruba ait üyelerin huzuruna adanmış olması
İyilik yapmayı sevmek-sevme Mütevazilik Uyumluluk-Kişilerarası	Kişinin kendisinin anlamsız olduğunu kabul etmesi Başka insanları rahatsız etme ve zarar vermekten uzak durma
Uyma-Kurallar	Kurallara, yasalara ve resmi olan yükümlülüklerle uyma
Muhafazacı olma	Kültürel, ailevi ve dini gelenekleri sürdürme ve koruma
Geleneksellik	Toplumsal güvenlik ve istikrar yönelimi
Güvenlik-Toplumsal	Bireyin yakın çevresinin güven içinde olması
Güvenlik-Kişisel	

Kaynakça: Demirutku ve Tekinay (2016)

Değerler ve Tutum İlişkisi

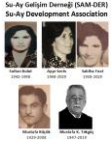
Değer ve tutumların aynı olmadığını söyleyen Rokeach (1969) değerlerin tek bir inancı temsil ettiğini, tutumların ise birden çok inancın organize şekli olduğunu ifade etmiştir. Tutumun odak noktası nesnelere ve objelerdir fakat değer nesne ve objelerin çok üstündedir. Tutum ve davranışların oluşmasında değerler etkilidir. Tutumlar ise pasif bir yapıdadırlar (Çalışkur, 2008). Tutum belirli obje ve durumu çevreleyen inançların organize olmuş halidir. Değer ise hususi bir durumu kapsar ve bir inancı temsil eder. Var olan bir değer obje ve durumun üstündedir, tutumun odak noktası obje ya da durumdur. Değerler bir standarttır fakat tutum standart değildir. Birey kabul edilmeyen değer, eylem biçimleri ve varoluşun son hali ile alakalı bildiği inançları kadar değere sahipken öte yandan dolaylı ya da doğrudan karşılaştığı durumların boyutuna göre de tutuma sahiptir. Değerler bireyin fitratı ve kognitif yapısında tutumlara nazaran daha merkez konumdadır ve bundan dolayı eylemlerin olduğu kadar tutumlarında belirleyicisi konumundadır. Değerlerin daha merkezi oluşu "tutumlar, değerlerin ifadesidir", "tutumlar değerlerin fonksiyonlarıdır" şeklinde ifade edilir. Değer tutuma nazaran daha etkin bir ifadedir, güdüleme ile daha çok irtibat halindedir (Demirhan, 2007). Bireyin yaşantıları sonucu oluşan tutumlar bir nesne ya da durumla karşılaşması sonucu olumlu ya da olumsuz tercihler yapmasına sebep olan zihinsel, eylemsel ve duyuşsal süreçlerdir (Akbaş, 2004). Değer ve Norm İlişkisi; Değerler ve normlar kültürlerin temel taşıdır ve bireylerin yaşadıkları toplumun kurallarına uygun davranmalarını sağlar. Değerler ve normlar arasındaki bu bütünleyici bağ "toplumsal bilinç" oluşmasını sağlamaktadır (Yazıcı, 2014). Değerler kişiselleştirilip içselleştirilmişken normlar bireyler için görüş birliğine varılmış ve dışı dördür (Demirhan 2007).

Sonuç ve Öneriler

Değerler doğumdan ölüme kadar geçen sürede dünyayı algılayışımızdan iş hayatımıza kadar birçok alanın temel taşlarındandır. Değerler insanların büyük bir kısmı tarafından kabul edilmiş ve paylaşılmış, hemfikir olunmuş ölçülerdir. Değerler ilgili toplumun kimliğini yansıtmaktadır. Toplumun varlığını sürdürebilmesi için geçmişteki değerleri günümüze aktarması, sahip olduğu değerleri gözeterek işlevini kaybetmiş değerlerin yerine yenisi koyması, mevcut değerlerini gelecek nesillere aktarmasıyla gerçekleşebilmektedir. Ayrıca yükseköğretim kurumlarında eğitim alan bu bireyler bir takım değerlerde edinmektedirler. Bireylerin ait oldukları toplumda hayatları idame ettirmelerinde değerler büyük öneme sahiptir. Özellikle gençlerin değer yönelimlerinin farklı kültürlerde nitel ve nicel araştırmalarla desteklenmesi önemli görülmektedir.

KAYNAKLAR

Ağırkan, M. (2017). *Üniversite öğrencilerinin değer yönelimleri ile psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasındaki ilişki*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzincan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan

- Akbaş, O. (2004). *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademe de ki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Aktepe, V. ve Yel, S. (2009). İlköğretim öğretmenlerinin değer yargılarının betimlenmesi: Kırşehir ili örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*.7(3), 607-622.
- Aktürk, F. G. (2012) *Çocukta değerler eğitimi açısından Üzeyir Gündüz'ün eserleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.
- Allport, G.W (1968). *Valeus and Our Youth'* Teaches College Record, Sy.63(1961), 211-219; *The Person In Psychology*, Boston.
- Ayan, K. (2016). *Değerler Eğitiminin İmkani*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kırıkkale.
- Aydın, A. (2005). *Dil Tarih Coğrafya Fakültesi öğrencilerinin değer hiyerarşileri ile ilahiyat fakültesi öğrencilerinin değer hiyerarşilerinin karşılaştırılması*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aydın, M. (2011). Değerler işlevleri ve ahlak. *Değerler Eğitimi Dergisi*,7 (19), 39-45.
- Balcı, N. (2008). *İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değer Eğitiminin Etkililiği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul
- Baş, G., & Beyhan, Ö. (2012). Türkiyede değerler eğitimi konusunda lisansüstü tezlerin farklı değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 10(24),55 77.
- Bilgin, N. (1995). *Sosyal psikolojide yöntem ve pratik çalışmalar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Çalışkur A. & Aslan, A.E. (2013). Rokeach Değerler Envanteri Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 16(29),81-105.
- Çalışkur, E. A. (2008). *Üniversite öğrencilerinin yaşam değerleri ile kişilik özellikleri arasındaki ilişki*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi,
- Çınar, A. (2006). Modern zamanların değer arayışı: varlık-bilgi-değer birliğinin önemi. *Değerler Eğitimi Dergisi*,4 (11),53-68.
- Çimen, Ö.F. (2021). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumları ile değer yönelimleri ilişkisi. Lefke Avrupa Üniversitesi, KKTC.
- Çimen, Ö. F., & Serin, N. B. (2021). University students' attitudes towards gender roles predicting their value orientation. *Participatory Educational Research*, 8(4), 171-185.
- Demirhan İ. C. (2007). *İlköğretim düzeyinde değerler eğitimi programının etkililiği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Demirutku, K., & Tekinay, S. (2016). Beşeri değerler ile devamsızlık tutumları ve gerekçeleri arasındaki ilişkiler. *Hacettepe Üniversitesi Dergisi*, 31(3), 505-520.
- Dilmaç, B. (2007). *Bir grup fen lisesi öğrencisine verilen insani değerler eğitimini insani değerler ölçeği ile sınanması* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Erdem, A. R. (2003). Üniversite kültüründe önemli bir unsur: *Degerler Eğitim Dergisi*, 1 (4), 55-72.
- Fichter, J. (2011). *Sosyoloji Nedir?* (Çev. Çelebi, N.), Ankara: Anı Yayınları.
- Gürkan H., Çamlıyer H., & Saracaloğlu, A.S. (2000). *Beden eğitimi öğretmen adaylarının değerler sistemi*. Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi,1, 35-52
- Gül, R. (2013). *Bir değer eğitimi olarak ilköğretim döneminde doğruluk eğitimi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Tezi. Hitit Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çorum.
- Günay, M. (2003). *Hermeneutik felsefe açısından bilgi-değer ilişkisi*. Bilgi Değer Sempozyumu. (Ed:Ş.Yalçın). Ankara: Vadi Yayınları.
- Güngör E. (1993). *Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Güngör, E. (1998). *Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Hökelekli, H. (2010). Modern eğitimde yeni bir paradigma: Değerler eğitimi. *Eğitime Bakış Dergisi*, 6 (18), 4-10.

- Kılıç S., Yıldız Akyol, E., & Yoncalık O. (2018). Üniversite öğrencilerinin değer yönelimleri ve farkındalıklarının mutluluk düzeylerini yordaması. *The Journal of Happiness & Well-Being*, 6(1), 49-60.
- Kohlberg, L. (1969). *Stage and sequence: the cognitive-developmental approach to socialization*. In D.A. Goslin (Ed). *Handbook of socialization Theory and Research*, 347-480. Chicago: R. Menally.
- Kuşdil, M. E., & Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerin değer yönelimleri ve schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15 (45), 59-76.
- Mehmedoğlu A.U. (2006). İlahiyat fakültesi öğrencilerinin değer yönelimleri ve dindarlık-değer ilişkisi. *M.Ü İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 30, 133-167
- Michaelis, U. J. (1988). *Social Studies for Children (A Guide to Basic Instruction)*. (Ninth Edition) New Jersey: Prentice Hall Inc.
- Okumuş, E. (2010). Toplum ve ahlak eğitimi. *Eğitime Bakış Dergisi*, 6(18), 28-32.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3):217-239.
- Rokeach, M. (1969). *Beliefs, attitudes, and values*. San Francisco: JosseyBass Inc. Publishers.
- Rokeach, M. (1973). *The Nature of Human Values*. New York: Free Press.
- Sarı, E. (2005). Öğretmen adaylarının değer tercihleri: giresun eğitim fakültesi örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3 (10)73-88.
- Schwartz, S.H., & Bilsky, W. (1994). Values and personality. *European Journal of Personality*, 8, 163-181.
- Sesli, Ç. (2014). *ortaöğretim öğrencilerinin özerklik düzeyleri ile değer yönelimleri ve kendini ayarlama düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Sesli, Ç. ve Demir Başaran, S. (2016). Ortaöğretim öğrencilerinin değer yönelimleri ve özerklik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(34), 238-258.
- Taşkın, Y.O. (2012). *Öğretmen Adaylarının Değer Yönelimleri İle Akademik Motivasyonları Arasındaki İlişki*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Çanakkale.
- Tillich, P. (1960). *Love, power and justice: Ontological analyses and ethical applications*, New York: Oxford University Press.
- Uncu, Ü. (2008). *Öğretmen ve Eğitim Yöneticilerinin Değer Yönelimlerinin Çok Boyutlu Olarak İncelenmesi (İstanbul İli Örneği)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yeditepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul
- Uyar Y. (2007). *Türkçe öğretiminde kültür aktarımı ve kültürel kimlik geliştirme*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, Gazi Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Ünal, C. (1981). *Genel tutumların veya değerlerin psikolojisi üzerine bir araştırma*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Weber, M. (1983). *Post-testan ahlaki ve kapitalizmin ruhu*, (Çev: Z. Aruoba), İstanbul: Hill Yayınları.
- Yalmanlı, S. (2009). *Öğretmen Adaylarının Değer Yönelimlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Zonguldak.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitime genel bir bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19, 499-522.
- Yazıcı, M. (2014). Değerler ve toplumsal yapıda sosyal değerlerin yeri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24 (1), 209-223.

EXTENDED ABSTRACT

It is the most effective reaction method that directs the behavior of the individual in the face of events and facts in his/her social life, uses value judgments to make decisions while directing the behavior, and enables the individual's feelings, thoughts and actions to be positive or negative by being influenced by the attitudes and values while evaluating the events and facts. Values and attitudes are closely related. Because our attitudes towards events are effective in solving behavioral problems. It is the values that the individual has gained or has in the situation that causes these attitudes to occur. Cognitive, affective and behavioral effects are observed when attitudes are transformed into behaviors. Values are more central than attitudes. Values, this aspect, have a structure that determines the behaviors and attitudes of the individual. What is good and bad in a society, the forms of thought and behavior that should be shaped within the framework of values. This aspect of values works as a mechanism of social control and reward. Just as every society has a culture, every society has a value. While some values differ between societies, some values may be adopted by most societies. Values act as pillars that enable the society to stand, and they are the branch on which individuals cling. In order to obtain information about the structure of a society, it is necessary to know what the institutions of the society, social processes and roles in society mean. They gain meaning through values.

Therefore, while trying to understand the structures of societies, first of all, the value judgments of that society should be taken into consideration. That is why sociology attaches great importance to the study of values. The whole of the social relations of a community constitutes the social life. In order to maintain social life, people create behaviors adopted by each individual and create a specific structure that belongs to that society. An individual has to adapt to the society of which he is a member. Social life occurs when the individual obeys the rules determined by the society. It is possible for the individual to adapt to the society and to have positive relations with other individuals in the society with some values and norms. Values are the rules that help the individual's behavior to be consistent, to direct those behaviors, and to shape his personality and character. In short, the values that an individual prefers determine their behavior. Values, defined as the main principles that shape human life, are the only factors affecting cognitive processes and play a key role in individual and social interactions. Humans give meaning to the world, perceive and define it with their biological, psychological and social structure and personal perception. The factor that shapes this perception of man and distinguishes it from the perception of other people around him is values. Values are important to cultures. Because it affects what people choose and how they change and develop the social structure. Culture and values are interrelated. There is also an interaction between culture and globalization. With globalization, there have been changes in values, and there have been social changes. Values are the cornerstones of many areas, from our perception of the world from birth to death, to our business life. Values are accepted and shared and agreed measures by the majority of people. Values reflect the identity of the relevant society. In order for society to survive, it is possible to transfer the values from the past to the present, to replace the value that has lost its function by considering the values it has, and to transfer the existing values to the future generations. In addition, these individuals who receive education in higher education institutions acquire certain values. Values are of great importance for individuals to maintain their lives in the society they belong to.